

Oskar Schlemmer,
Het Triadische ballet:
de mens als pop/dansfiguur

zijn artikel *The Actor and the Übermarionette* (in zijn tijdschrift *The Mask*), dat de mens van nature uit niet geschikt is als materiaal voor de kunst, door zijn wisselvallige gevoelens en wispelturig denken. Wil theater een echte kunst zijn, dan moeten de acteurs weg, en moeten ze worden vervangen door Übermarionetten. Het mogen geen gewone poppen/marionetten zijn, omdat dat volgens hem onnozele komedianten waren, die in hun theater het leven gewoon imiteren. Het moesten Übermarionetten zijn, die zoals 'de dood zijn, maar een levende geest uitstralen'.

In Engeland was het Craig die de marionet naar het avantgardetheater toe wilde trekken, om daarmee door te stoten naar het centrum van het theatersysteem. Hij bleef echter theoretisch. In Rusland pleit de dichter Brjussow ervoor om de acteur door een springverenpop te vervangen, waarin een grammofoon steekt, en in Italië wilde de futurist Prampolini de mens helemaal uit het theater verbannen. Dadaïsten en futuristen gebruiken verschillende kunstdisciplines door elkaar. Bij hen worden er bressen geslagen in de grens tussen dans en theater. Is er bij de expressionisten nog sprake van de pop als een symbool, als een teken dat staat voor iets anders, bij theatermakers als Oskar Schlemmer en een Wsewolod Meyerhold, om de twee grootste namen maar te gebruiken, vallen het teken van de pop en haar betekenis samen. De pop is pop in haar

puurheid, zonder een verwijzing naar iets anders.

Schlemmer en Meyerhold zoeken voor hun theater materiaal in de schilderkunst, de beeldende kunst en de architectuur. De vorm en kleur zijn in die disciplines onbeweeglijk, en die moeten op de bühne bewegen. Schlemmer wil bij Bauhaus een 'absolute Schaubühne' creëren, waarbij abstractie, techniek en mechanisering in de ruimte en in de acteur-in-de-ruimte primeren. Het materiaal van de speler is hij zelf. Hij is de 'Tänzer-mensch' in de ruimte: 'Hij gehoorzaamt zowel de wet van het lichaam als de wet van de ruimte; hij gehoorzaamt zowel zijn eigen gevoel als het gevoel van de ruimte'. De geometrische kostuums laten echter weinig beweging toe, vandaar dat hij zich zal bewegen als een automaat, een marionet. Vandaar dus ook een archetypering van de figuur.

Door de nieuwe technologische ontwikkelingen kan de pop fysische en ook fysieke wetten overwinnen. Zij kan de perfecte dans brengen (en zo zijn we weer bij von Kleist aanbeland). Beroemd is Schlemmers *Triadisch Ballet* dat van 1912 tot 1923 steeds verder evolueert.

Ook voor Meyerhold zijn techniek, mechanica, abstractie, en het daarmee samenhangende constructivisme heel belangrijk. Voor zijn toneelspelers creëert hij de theorie van de biomechanica (1922): het lichaam is het materiaal. De speler is een ingenieur

die de mechanica van zijn lichaam onder controle heeft, en zo spontaan opwellende emoties en het belevenisspel onderdrukken. Ook hier weer valt de anti-psychologiserende houding van de nieuwe esthetica op.

Voor die nieuwe esthetica worden elementen uit de 'lage' volkscultuur gehaald, zoals het circus, de revue, de sport, het variété, de acrobatie, de beeldprojectie, de film, de krant, het sneltekenen. Ook zoekt en vindt men elementen in niet-Westerse theatersystemen. Belangstelling is er voor het Japanse theater (want dat is geen psychologisch theater!), voor de beeldende kunst en de poppen uit Azië, voor de wayangpoppen en het schimmenspel uit Indonesië, de primitieve kunst uit Afrika, enz.. Het Bunraku-poppenspel wordt ontdekt. Het is tegelijk een zoektocht naar de oorsprong van het theater. Een evident gevolg is dat het uitzicht van de pop verandert: de modernistische pop is geen imitatiefiguur van het mensentheater meer.

Artistieke marge en folklore

Dit alles speelde zich in de periferie van het theater af op een moment dat het theater autonoom wilde zijn en bevrijd van realistische of psychologische dwang. De avantgarde streefde naar vernieuwing, en probeerde die vernieuwingen in het repertoire door te voeren, maar dat lukte niet. *Parade* werd indertijd als een schandaal ontvaard, en ook de experimenten en de nieuwe